

A KOZMETIKA 10.000 ÉVES MÚLTJA S A DIVAT JÁTÉKAI AZ EMBERI HAJJAL

Aki végigsétál a római múzeumok szobortermein, elámul az asszonyi portrék hajdíszének szertelen sokaságú változatán. Gyönyörűséggel nézi az ifjabbik Faustina bájosan egyszerű hajviseletét, mely nyugodtan elmehetne mai legmodernebb frizura-számba, — viszont döbbenve állapodik meg Titus császár leányának, Júliának mellszobra előtt, melyet száz meg száz apró gyűrűbe göndörített haj remek koronáz. Lucius Verus császár feleségének, Lucillának fejről *le lehet emelni a márvány hajdísz*, mint egy parókát; ami nyilván azért készült így, mert a szobrász már előre figyelembe vette a divat gyors változásának eshetőségét, és gondja volt rá, hogy a frizurákat tetszés szerint cserélgetni lehessen.

AZ ÓKOR HAJ DÍSZEI

Ovidius azt írja, hogy könnyebb megszámolni a legnagyobb tölgyfán a makkot, mint összeállítani a római asszonyok különféle hajdíszének a listáját.

A római nők eleinte beérték a görögöktől átvett egyszerű hajviselettel, később egyre jobban szalagozták, virágozták, diadémozták hajukat. Mintha minden új provinciát csak azért hódítottak volna meg a hadvezérek, hogy új ötletekkel gazdagítsák a római fodrászokat. Ázsiai győztes hadjáratok után gyöngyfonadék lett a divat; Afrika a pálmafa utánzásának ötletét adta és tarka tollak varázsolták rikítóvá a hajművészek bonyolult alkotásait; Egyiptomból átvették Isis istennő hajdíszét és a lótuszvirágot. Mikor Galliát meghódították, a római divathölgyeket megbolondította a germán nők aranyszőke hajsátora. Nosza mindenki szőke akart lenni s vagy a hajukat pácolták szőkére, vagy pedig egyszerűség okáért parókát tettek a fejükre. A rómaiaknál minden fűnek-fának volt istene, csak a divatnak nem. Ha lett volna, valamennyi pogány istent túlélte volna és még az új világrend asszonyai is hajfürtjeikkel áldoztak volna neki. Nem ugyan levágott és az oltárra helyezett fürtökkel, mint pogány elődeik szoktak áldozni, hanem ellenkezőleg: megnövesztett, kipótolt, felcifrázott, magasra dagasztott és ragasztott haj tornyokkal és hajdsungelekkel.

HAJTORONY À LA FONTANGES

Ilyen hajcampanile volt a rengeteg kritikával és támadással körülviharzott *fontange*, helyesebben à la Fontanges haj dísz. Eredetét Fontanges hercegnőnek, XIV. Lajos metresszének egy alkalomszülte ötletével szekták magyarázni. Fontanges asszony abban az időben tizenhétéves volt; korabeli írók szerint szép, mint egy angyal és buta, mint egy alsószoknya. Rövid három évi szereplése alatt tizenegy milliójába került a francia nemzetnek. Az anekdota szerint 1680 nyarán az udvar vadászaton volt Fontainebleauban. A vadászat hevében a szél szétborzolta a kegyencasszony haját, mire az gyors kecses mozdulattal összefogta a szétzilált fürtöket s egy szalaggal búbot kötött belőle a fején, úgy, hogy pár hajtincs a homlokára lógott. A hevenyésztett frizurát a király megtapsolta. Több sem kellett

az udvar dámainak; másnap már valamennyi úgy fésülködött és megszületett a fontange.

Az anekdota nem valószínű. Abban az időben a középben elválasztott, kétoldalt szabadon alágűrűző haj volt a divat. A divatnak az a megrögzött szokása, hogy ha valamely viseletet megunt, pont az ellenkezőjére veti rá magát. Ez történhetett a hajviselettel is; az alacsony frizurára szükségképen nem következhetett más, mint a magas. A fontange lassú fejlődéssel alakult ki s csupán nevét kapta a királyi szeretőtől.

Milyen volt hát ez a sokat emlegetett fontange, egész Európában hölgyek öröme, férjek mérgelődése, prédikátorok kegyes bosszúsága?

*A HAJDJSZ TÖBBET NYOM,
MINT MAGA A NŐ*

Az alapidom sárgaréz drótból készült, erre fonódott, illesztődött, kötöződött, tornyozódott a haj és

Két »coiffure« 1780-ból

a dísz. Tehát, mint akkoriban a férfiak keseregték, mindjárt a kezdetén lakatosra volt szükség. A sárgaréz váz *három emeletre* tagozódott. Az emeletek lépcsőzetesen sorakoztak egymás mögé és fölé. Rendszerint szorosan egymás mellé illesztett túlltekercecsekkel, pallizád-szerűen burkolták az alváz rézsodronyait. Néha, hogy még eredetibbé varázsolják az építményt, a túlltekerceket nem egyforma magasra méretezték, hanem emelkedő sorrendben, orgonasípszerűen erősítették a sárgaréz-alapra. Úgy kell tehát elképzelni a fontange átlagformáját, mint egy *ötven-hatvan centiméter magas*, három sornyi túll-orgonasíp segítségével feltornyozott, csipkével borított és egyéb piperével díszített hajfelhőkarcolót, mely a homlokba göndörített haj tincsek mögül tört fel a magasba.

Igen természetes, hogy a divat számos válfaját dolgozta ki és megfelelő elnevezésekkel látta el. A szép nevek közt a leghangzatosabb volt a *tizedik mennyország* és legegyszerűbb a *kényelmes (la commode)*. A kényelmes valóban puritán drótváznak volt mondható, mert az egészet körülhullámzó csipkedíszeken kívül mindössze egy nyaláb selyem- és bársonyszalag, pár marokra való művirág és néhány bokrétányi toll volt rajta, amely ékességeket megfelelő számú gyémántos hajtűvel, drágaköves csattal és boglárral kellett összetartani. A fiatal Maine hercegnő fejdíszén annyi arany és drágakő volt, hogy a fontange többet nyomott, mint ő tulajdon maga.

A szép elnevezések csakis a divatvilágba tudtak elterjedni. A német prédikátorok nem ismerték el a *tizedik mennyország* létjogosultságát s az egész divatot ezen a gyöngédtelen gyűjtőnéven emlegették: *Die freche Huren-Tracht der Fontange*.

A »NYÚZOTT BIRKA« NŐ

Majdnem ötven éven át tartotta a fontange ki-magasló pozícióját. 1715-ben a XIV. Lajos halálát sirató gyászharangok zúgása a föntangenak is szólt.

A drótváz lomtárba került, a frizura lelappadt s már 1720 táján ismét rövid hajat hordtak az asszonyok. A divatját múlt hajpipere tarkaságáért kárpótolta őket a púder. Magyarul *hajpor*; ami más, mint a kozmetika rizspora, mert keményítőből készült. Ezzel a divattal mindenki meg volt elégedve. A fiatalokat nem öregítette, viszont az öregeket fiatalította. Az igaz, hogy maga után vonta a *rúzs* használatát, mert a fehér haj reflexétől még a fiatalos üde szín is elhalványult. Az idős dámáknak különösen kapóra jött a rúzs és annyira mértéktelenül éltek vele, hogy az angol Lady Montague szerint olyanok voltak, mint a nyüzött birkák, mert rövid hajuk fehér gyapjúként göndörödött a fejükön, az arcuk pedig vörös volt, mint a vér.

FODRÁSZ-AKADÉMIKUSOK

Megint eltelik harminc esztendő s a frizura, mint sejtethjük, ismét növekedni kezd. Elkövetkezik a frizura hős-korszaka, melyet majdan a hasonló vehemenciával kirobbanó kalapdivat aranykorszaka fog betetőzni. A hőskor harcosai természetesen a fodrászok voltak, az előkelő világ agyondédelgetett és az öntelt szemtelenségig kényeztetett kedvencei. A hősök hőse a nagy Léonard volt, Marie Antoinette udvari fodrásza, aki önmagának az *akadémikus* nevet adományozta. (*Académicien de coiffures et de modes*). A többi felkapott fodrász is igényt tartott az akadémikus névre, sőt egyikük, Legros, könyvet írt a fésülés művészetéről és valószínűleg fodrászakadémiát alapított, zárt taglétszámmal, a francia tudományos akadémia mintájára. Még ezzel sem érték be. Lefèvre nevű kartársuk szintén megereztett egy fodrászati tanulmányt, magvas elméleti fejtegetésekkel s odalyukadt ki, hogy a fodrászság nem mesterség, hanem művészet, tehát a művészetek közé kell sorolni s itt sem hátra, a többi mögé, hanem éppenséggel valamennyijük elé. (A derék magyar András Sámuel egyszerűbb nevet talált ki a művész urak számára; így magyarította meg a frizőrt: *Üstüktépő*).

A SÜNDISZNÓ-HAJDÍSZ

Képzeltető tehát, hogy a párizsi fodrász iparkodott kiérdemelni a művész és akadémikus nevet és egyre hatalmasabb méretű, agyontervezett hajarchitekturákkal lepte meg az újdonságokra szomjazó hölgyvilágot. Kezdetben úgy bontották meg az alacsony frizura síkját, hogy a haját olyan éles-egyenesre fésülték fel, mint a sündisznó tüskéjét. Erről a gömbölyded állatról nevezték el az újmódi frizurát: *a la hérisson...* Majd elkövetkeztek a tökéletesítési kísérletek; egyre több idegen dísz t raktak bele a frizurába, mely kénytelen volt mind nagyobbra dagadni, hogy a temédek piperét befogadhassa. Maga a nagy Léonard *tizen-négyszögletes* gaze-t szokott bedolgozni különösen ihletett alkotásaiba. Általában az ihlet hatalmas feszítő erővel dolgozott a művész urakban; hogyisne, hiszen elképzeltetlen méretű igényeket kellett kielégíteniük. Az udvar hölgyei a versengés során egyszerűen elvesztették az eszüket. Egyikük, Matignon grófné, írásbeli szerződést kötött a fodrászával, mely szerint fizet neki *évi huszonnégyezer livret*, viszont a fodrász köteles részére *naponként egy új frizurát kitervezni!*

AZ ÖNÉLETRAJZ-FRIZURA

Hogy a fodrász-lelemény ki ne merülhessen, segítségükre jött egy új ötlet: a *puff* (pouf). Ebbe a gyűjtőfogalomba minden olyan alkotást soroltak, mely nem ragaszkodott stílushoz, hanem szabadon tombolhatott rajta a mester zsenije, belegyömöszölhetett, rárahatott, tetejébe építhetett, ami bolondot csak akart. Mintadarabja volt valamennyinek a *pouf au sentiment*, mely Chartres hercegnő érzelmi világát, szinte önéletrajzát volt hivatva szemléltetően elénk adni. Látható volt a középben egy csecsemőt ringató dajka, utalással újszülött fiacskájára; ettől jobbra a hercegnő kedves madara, a papagály csipegetett egy szem cseresznyét, balra pedig másik exotikus kedvence, a kis néger inas kapott helyet. A gyöngéd ötletet azzal tetézte be az

akadémikus, hogy férfi-haj tincseket is belefont a műbe, mégpedig a hercegi hölgy férjének, apjának és apósának fürtjeit, így szimbolizálva az illető uraságokkal való érzelmi kapcsolatot.

A tébolyult haj díszeket kiegészítette a még bolondabb kalapdivat; mindaddig, míg az egész maskarának végét nem vetette a forradalom. Eltűnt minden pipere, az asszonyok úgyszólván szemükbe lógó hajjal szaladgáltak az uccán, akár a férfiak. Majd a direktórium felélesztette a görög hajviseletet, utána pedig ismét megdőlt a fodrászok fantáziája és új meg új kreációk kergetőzése következett. Legnevezetesebb köztük a hatvanas évek divatja: a *chignon*, vagyis a vendéghajból font, hátul a tarkóra omló irdatlan nagy szőrhurka.

A VENDEGHAJ

Honnan szedték a rengeteg női haját, mely ehhez a szörnyfrizurához kellett? *Ezer meg ezer szegény leány adta el utolsó ékességét a marseillei chignon-nagyipar ügynökének.* Marseille volt a chignongyártás középpontja; évenként többszázezer chignon áradt szét innen Európa nagy és kis városaiba.

De az élő haj nem bírta kielégíteni a szükségletet. A levágott haj nem nő ki olyan gyorsan, hogy ugyanazon a fejen évenként lehetne aratni. Az ügynökök egyre kevesebb zsákmánnyal érkeztek vissza s a chignon-ipar kénytelen volt másfelé irányítani a figyelmét. Új szállítókat foglalkoztatott: a *rongy szedőket.* A »lelőhelyek«, honnan a rongyszedők az anyagot szedték, nem voltak éppen étvágygerjesztőek. Legbővebben ontotta kincseit a szemetesláda, ahová a kifésült hajgubancokat szokták a nők dobni. De szolgált anyaggal az uccai sárcsatorna is, hol az ötödik emeleti ablakban fészülködő párizsi cselédleányok elreppent hajszálai megüledtek. A rongyszedőtől a nyersanyag kilogrammját hat frankjával váltotta be a rongyszedő-központ, amely viszont kilenc frankért adta tovább a tisztító-üzemnek. Itt megtisztították, kifésülték, összesodorták, osztályozták és továbbították a nagykereskedőhöz, honnan végre eljutott a fodrászhoz,

illetőleg a divathölgyek fejére. A chignon-divat idejéből ránkmaradt statisztika szerint a szemétből kikotort haj kilogramja a színeket illetően így tagozódott: szőke 100 gram, vörös és bronz 75 gram, fekete 100 gram, gesztenyeszín 500 gram, szürke 200 gram, fehér 25 gram. Megjegyzendő, hogy a férfihajat nem lehetett felhasználni. Próbáltak vele matracokat kitömni, de nem sikerült; éppolyan kevésbé váltak be a szűrőszíták, melyekkel a cukorfinomító és szirupkészítő gyárak kísérleteztek ...

A PARÓKA

A férfihaj éppúgy megérezte a divat kezezését, mint a női. Hol rövidre vágta, hol megnövesztette; hol kifonta, hol befonta; hol szétborzolta, hol simára kente. Lett belőle fürt, tincs, konty, fonat, varkocs, üstök, de még sörény is. Sőt volt idő, mikor teljesen eltűnt s helyét elfoglalta a *paróka*.

A 17. század közepe táján a férfiak eldobták a kerek spanyolgallért, mely megakadályozta, hogy hátul megnövessék a hajukat. Az akadály elhárulván, a haj fürtösödni kezdett és kétoldalt leomlott a vállra. A divat ördöge legott versenyfutást rendezett: kinek hosszabb és csigásabb a haja? A természetes hajnak hamar elfogyott a lélekzete; pótolni kellett vendéghajjal. Erre volt hivatva a paróka, mely már sokszor szerepelt a divat történetében, de soha ilyen sztár nem volt, mint a 17. században. Kitűnően képviselte a barokk kor pompaszeretetét, hiúságát, pöffeszkedő nagyzolását és öntelt nagyképűségét.

Az oroszlánsörény-méretű *altonge-paróka* kötelező divattá vált egész Európában. Úgyszólván a tekintély, az államhatalom szimbólumává lett. A németek úgy is hívták: *Staatsperrücke*. A porosz udvarban az ifjú királyi hercegeknek már *kétéves korában* parókát nyomtak a fejébe. Leibnitz, a nagy tudós, nem restelt olyan parókát hordani, mely a derekáig fityegett. A legnagyobb luxussal persze Párizsban találkozunk. Maga a király járt elől a jó példával. Napközben többször cserélte a parókáit, a különböző alkalmak szerint; nagy ünnepre volt egy

arany parókája is. Külön udvari hivatalnok, a paróka-felügyelő kezelte a királyi serényeket; semmi egyéb dolga nem volt. A magánemberek között Sartines, a rendőrfőnök tűnt ki parókáinak változatosságával. Volt reggeli pongyolaparókája, hivatali parókája, ebédparókája, társasági és estélyi parókája, sőt *találka-parókája* is, mert a rendőrfőnök a gáláns urak sorába tartozott. Amellett tudott szigorú is lenni s hogy az elébe kerülő vádlottakat még jobban megrémítse, *vallató parókát* terveztetett magának, medúzaszerű, borzalomgerjesztő hajkígyókkal.

Pedig a finom, asszonyi hajból készült paróka drága volt. Némelyikért *ezer tallért* is elkért az alkotó művész. Lószőrből vagy kecskeszőrből már tíz tallérért is lehetett kapni, ami még mindig sok pénzt jelentett a polgárember zsebének.

A PARÓKA-ADÓ

Az általános parókadívat azt a bölcs gondolatot ébresztette a porosz kormányban, hogy a parókát meg kellene adóztatni. Ki is vetették a *paróka-adót* s kezelését bérbeadták egy vállalkozónak. Minden paróka értékének hat százalékát fizette adóképpen. Amely paróka lerótta az adót, annak bélyegzőt ütöttek a belsejébe. Igen ám, de az ellenőrzés úgy történt, hogy *az adóbérlő emberei megállítottak a férfiakat az uccán és leszedették a parókájukat, megnézendő, hogy rajta van-e a-z adóbélyeg?* Ebből annyi botrányos jelenet keletkezett, hogy a kormány változtatott a behajtási módon. 1702 április 4-én új királyi rendelet jelent meg, mely az alattvalókat osztályokba sorozta s a szerint fizettette meg velük a parókaadót. Első osztályba tartoztak a miniszterek és a főtiszték vezérőrnagyig. Fizettek évi 2 tallért és 12 garast. Második osztály: kamarai tanácsosok, bírák, katonatisztek őrnagyig bezárólag. Fizetnek évi 2 tallért. Harmadik osztály: ügyvédek, kancellisták, katonák kapitánytól zászlósig, főbb tisztviselők, kereskedők és művészek, úgymint festők, szobrászok, borbélyok és hasonlók. Taksa 1 tallér 8 garas. Negyedik osztály: kishivatalnokok, kiskereskedők, kézművesek. Fizetnek évi 20 garast, ötödik osz-

tály: minden egyéb férfiember, fizet 12 garast. *Adómentesek: papok, tanítók és 12 éven aluli gyermekek.*

Vagyis Poroszországban minden ember parókát hordott, lett légyen kisgyerek, vagy miniszter.

A bődületes allonge-paróka nem egyezett a rokokó finomkodó, aprólékos ízlésével s a sörény-konjunktúra a 18. században megszűnt. A paróka megmaradt ugyan, de kicsinnyé zsugorodott össze, viszont *hajporral* hintették be fehérre. Majd hátul összefonták és megszületett a *copf*, ez a különleges német, sőt porosz divat, melynek neve jellemzésül átment az egész korszakra.

A KOZMETIKA MÚLTJA

Mikor Ahasvérus király összeszedette birodalmának legszebb leányait, előbb tizenkét hónapig tartó kozmetikai kezelésnek vetették őket alá s csak azután juthattak be a királyhoz. Eszter könyve szerint: *»hat hónapon mirtus olajjal és hat hónapon drága kenetekkel kenettetnek vala és ollyakkal, melyek után az asszonyi állatok megszépülnek«.*

Tegyük a bibliai híradás mellé az Ebers-féle ó-egyiptomi papiruszokon talált kozmetikai recepteket (Kr. e. 4100 körüli időből) s íme.előttünk áll a kozmetika *hatezer éves múltja*. Sőt, miután nyilvánvaló, hogy az ekorbeli civilizációt egy másik, még régebbi civilizációnak kellett megalapoznia, nem látszik kalandosnak az az állítás, hogy az asszonyok már *tízezer év óta* ismerik a kendőzés titkait.

A RÓMAI ÚRHÖLY TIZENHÉT SZÉPÍTŐ RABSZOLGALÁNYA

Ezekből a ködbevesző időkből persze kevés feljegyzés maradt ránk. Annál többet tudunk a római asszonyokról. Tudjuk, hogy mikor a gazdag római úrhölgy reggeli ébredés után kilépett az ágyából, nem kevesebb, mint *tizenhét rabszolgalány* várt már reá az öltözőszobában. Mindegyiknek más-más volt a feladata. Az úrnő hajával négy foglalkozott: az egyik fésülte, a másik kefélte, a harmadik a gyanús fehér hajszálatokat tépte ki

csipesszel, a negyedik kenőcsökkel puhította és szagos olajokkal illatosította. Az arca kezelésére további négy lány kellett: az első számártejjel lemosta a pépnek maradványait, mely éjszakán át az úrnő arcát borította; a második átnyújtotta a fogápoláshoz szükséges szereket. Ezek közt legfőbb szerepe volt a masztikszfa gyantájának, az örölt tajtkőpornak és kis onyxüvégesében egy igen becses folyadéknak, melyet egy e célra tartogatott tiszta és ártatlan fiúgyermek szolgáltatott, olyan módon, mint az Brüsszel közismert szobrocskáján látható ... A harmadik leány felrakta a fehér és piros festéket, a negyedik fekete festékkel meghúzta a szemöldökök ívét és beárnyazta a szempillákat. Ez már nyolc. A kilencedik a tükröt tartotta; nem csupán azért, hogy az úrnő nézegesse magát benne, hanem abból a célból is, hogy a festékes leányt ellenőrizték. Mert ennek a festékpasztillákat előbb *péppé kellett összerágnia* s csak azután kenhette fel az eként tapadóvá tett mázat az úrnő orcájára. A tükörré rá kellett lehelnie s a tükrös lány nyomban odatartotta ezt az úrnő elé, aki megszagolta és így ellenőrizte, hogy tiszta-e a rágóleány lehellete? Azután előlépett a sorban tizedik leány és tajtkővel ledörzsölte az asszonyság nyakát, mellét, karját és lábait; majd a tizenegyedik esett neki és illatos olajokkal kente-fente végig az egész testét. A tizenkettedik körmöt vágott és lábat ápolt, a tizenharmadik állandóan a legyezőt mozgatta.

Véget érven az órák hosszat tartó kezelés, előkerült a tizenegyedik, a vén dajka vagy a ház egyéb bizalmasa és szemlét tartott a kozmetikai remekmű fölött, nincs-e valahol valami hiba. A kozmetikus leányokon kívül — kiknek latin neve a *cosmetae* volt — még három lézengett a szobában. A *vestiplica* a ruha ráncait rendezte, az *ornatrix* a díszeket rakta föl, a *cubicularia* általános szobalányi teendőket teljesített.

Kilépve az öltözőszoba ajtaján, már ott várta a *parasita*, akinek örjöngenie illet az elragadtatott csodálkozástól; a háttérben pedig korbácsot szorongatva komoran álldogált egy igen fontos személy: a *lorarius*. Tudniillik a kozmetikus leányok kisebb ügyetlenségeit

az úrnő sajátkezűleg torolta meg. öklével vágott az arcukba, körmével hasította fel a bőrüket, esetleg *hosszú tűkkel szurkálta keresztül a karjukat és a mellüket*. Persze, csak kisebb hiba esetén. Ha a lány nagyobbat vétett, például tévedésből őszhajszál helyett feketét tépett ki, akkor a lorarius kezére került, aki addig korbácsolta, míg az úrnő be nem telt a jajgatásával és a hátából patakozó vérnek idegcsillapító látványosságával.

A KIFESTETT ARCÚ HALOTT

A kozmetika későbbi történetében csupán a szereplők változtak. Eltűntek a rabszolgányok, helyükbe léptek az ügyes komornak, majd a hivatásos kozmetikusok. Maga a kozmetika, mint az asszonyi szépség legfőbb segédeszköze, rendületlenül tartotta a pozícióját évezredekken keresztül. Néha alacsonyabb, néha magasabb volt a kozmetikus láz hőfoka. Talán a 18. században szökött fel a legmagasabbra, mikor olyan általános volt az arcfestés, hogy *még a halottakat is kifestették*. XV. Lajos lányát, Henriette hercegnőt kipirosított arccal tették a ravatalra. Jóval később, már a rémuralom idején, a halálra ítélt Monaco asszony kifestett arccal lépett a vérpadra. Talán azért tette, hogy halványságát halálfélelmének ne tudják be.

Mikor Franciaország trónörököse eljegyezte Mária Terézia spanyol infáns leányát s a menyasszony elindult Franciaországba, a Párizsból eléje küldött kíséret rémülten vette észre, hogy nincs kifestve. Elébe tárták ezt az etikettellenes viselkedést, de a fiatal lány azt felelte, hogy esze ágában sincs festeni magát, meg van elégedve a természetes szép fehérpiros színével. Nosza lovasküldönc vágatott Versailles-ba a balhírel. Ott a király elnöklete alatt tanácskozást tartottak a főbb udvari előkelőségek s azt határozták, hogy a menyasszonynak mégis ki kell festenie magát, mert ha a természetes arcával jelentkeznék, a trónörökös esetleg elájulna az ijedtségtől. Maga Richelieu herceg Franciaország marsallja sietett a legfelsőbb parancs-

csal az ara elé, aki megadta magát sorsának és felrakta a kívánatos színeket.

A SZAMÁRTEJ-FÜRDŐ

Ami a tulajdonképeni szépítőszereket illeti, a régi asszony vakon hitt a legkülönbözőbb és legfurcsább szerek bűvös erejében. Híres szépségkirálynők bájainak maradáóságát annak tudták be, hogy valami csodálatos hatású receptet használtak.

Poppaea, Nero császár felesége az arcát éjszakára saját találmányú péppel fődte be, mely olajban felfőtt rozsból készült. Reggel a rászáradt pépet szamártejben áztatta le s alóla olyan fehéren került ki a bőre, mint a hó. Mások szerint szamártejben is fürdött és mindig ötszáz szamárkancát tereltek mögötte, mikor úton volt.

A *szamártej-fürdőnél* kellemesebb és illatosabb lehetett az *eperfürdő*, melyet Tallieu asszony használt. Receptje rövid: »Végy 20 font epret, keverj bele 2 font málnát, zúzd össze, öntsd a fürdőkádba«.

Lola Montez éjszakára a Poppaea-féle tészta-álarcot használta, de más recept szerint:

»Vedd 4 tojás fehérjét és kavard össze rózsavízzel; tégy hozzá 15 gram timsót és ugyanannyi mandulaolajat; köpüld addig, míg péppé nem sűrűsödik; a pépet kend selyemálarca és úgy rakd fel.«

Ha Brantome-nak hinni lehet, Diane de Poitiers 67-ik esztendejében ép olyan szép, friss és üde volt, mint fiatalkorában. Szépítőszere nagyon egyszerű volt: minden reggel *esővízben* mosdott. Igénytelen szer Dukas Konstantin bizánci császár leányának szeszélyéhez képest, aki száz és száz rabszolgával gyűjtette össze reggeli mosakodásához a *friss harmatot*

RÉGI SZÉPSÉGÁPOLÓ- RECEPTEK

A régi kozmetikai tanácsadó-könyvek ezrével ontották a cifrábnál cifrább recepteket. Európai híre volt a 16. században Giovanni Marinello könyvének. Németre egy becsületes augsburgi orvos fordította 1576-ban,

a címlap szerint: »Kedves hazája iránti szeretetből, ajánlva minden tisztességszerető asszonyságnak és családjának«. Íme, mit javasol a könyv a német családjának:

»Végy egy kappant, vágd le a fejét, kopposzd meg, zsigereid ki és vagdosd bőrostul-csontostul apró darabokra. Végy 30 frissen tojt tojást, 36 citromot, 2 font friss disznósírt és ugyanannyi aznap köpült sajtot, 7 uncia borköölajat, 6 uncia síkport (Federweiss), 2—2 uncia timsót és kősót. Vegyítsd össze valamennyit a kappan aprólékjával és zúzd addig, míg az egész kavarek szerves egésszé nem sűrűsödik, akkor tedd lombikba és főzd fel.«

Ha a családanya ebben a szörnyű főzetben este-
reggel megmosdik, bőre gyengéd lesz és fehér, a ráncai
kisimulnak.

A többi receptben még vadabb kellékek találha-
tók. *Szarvas-szarv porrá őrölve, birkavelő megfőzve, kerti csiga párolva, kecsketejjel táplált fehér galamb sülve*, nemkülönbén egy egész üvegházra való exotikus fű-
szerszám és mindenféle akkor divatos vegyi termék.

A sok drága exotikum sehogyan sem tetszett
Pauliini német orvosnak. Híres gyógyszerkönyvében
keményen kifakad a külföldieskedés ellen. Minek Indiá-
ból, Arábiából hozatni a drága fűszereket, mikor a
német haza ugyanazt nyújtja teljesen ingyért?

»Végy sárga nárciszt, tetszés szerint, tedd vízbe és desz-
tilláld le. Tégy a párlatba gyöngyvirágot, szintén tetszés szerint,
párold le újra. Utána végy *májusban gyűjtött tehéntrágyát*, öntsd
rá a párlatot, desztilláld ismét. Végezetül végy fehér, rózsát
és liliomot, főzd ki a párlatban, nagyszerű mosdóvizet nyersz.
Elég a spongyát belemártani s arcodat reggel és este végig-
törölni: bőröd gyengéd lesz tőle.«

»Verébpotty meleg vízben puhítva, szép kezét eredményez
s az arcról leveszi a foltokat. Avagy végy gyöngyvirágot, főzd
fel borban, oldj fel benne két lat *verébszemetet*: ez is kiváló
szer arcfoltok ellen. A régiek seregélyszemetet használtak, mert
ezek keleten rizskásával élnek. Helyettük megteszi a galambé
is, mely szintén a java gabonaszemeket csípi fel. Ecetben kell
feloldani s azzal kenni az arcot.«

Paullini doktor jól ismerte a klasszikusokat és
tudta Horatiusból, hogy a római asszonyok krokodil-

hulladékból készült szépítőszereket is használtak. Ám nem azért volt német, hogy ne találja meg a megfelelő pótszert.

»A krokodil hazai gyíkkal egész jól helyettesíthető. Végy *gyíkhulladékot*, fehér keszeg csontját, fehér borkövet, szarvaszarv-kaparékot, fehér korallt és rizslisztet egyenlő mennyiségben, törd össze mozsárban, tartsd egy éjszakán át kerti csiga levében. Tégy hozzá ugyanannyi fehér mézet, habard össze kenőccsé, esténként kend be vele arcod és melled: csodat fogsz megérni és nem ismerz magadra. Ez a kenőcs a legráncozott vénasszony bőrét is kisimítja. Úgy nevezik: a szépek kincse. Azért ráncosbőrű nők ne sajnálják a fáradságot és gyűjtö-gessék szorgalmasan a gyíkmaradványokat pincékben, falakon temetőkbek.«

»Áldassék az Úr neve kimondhatatlan jóságú adományai-ért« — zárja be kozmetikai értekezését Pauliini doktor.

A KENDŐZÉS — BOSZORKÁNYSÁG

Mint minden asszonyi szépítő fortélynak, a kozmetikának is megvolt az ellentábora. A szószerk ugyanúgy ostromozta, mint a divat egyéb túlkapásait. A világi ellenzék közül állítólag az angol parlament volt a legszigorúbb, mert 1770-ben a kendőzést boszorkányfogásnak minősítette és úgy büntette, mint a boszorkányságot. A hírhedt és sokszor idézett határozatnak ez lenne a szövege:

»Minden asszony, legyen bárminő korú, rangú, foglalkozású, hajadonlány vagy asszony, aki jelen törvény kelte után ő Felsége bármely alattvalóját elámítja, elszédíti vagy házasságra csábítja illatszerek, hamis haj, spanyol krepp (nálunk bécsi rongynak hívták) és más kozmetikai szerek, továbbá acélpántos fűző, abroncsos szoknya, magassarkú cipő avagy hamis csipő segítségével: ugyanolyan büntetéssel fog sújtani, aminőt a jelenleg érvényes törvények a boszorkányságra szabnak ki; a házasság pedig érvénytelennek fog nyilvánítani.«

Úgy hangzik ez, mint valami erőltetett tréfa, holmi nőgyűlölő férfilelek mérges tajtékfröccsentése. Pedig a szöveg nem hamisítvány, hanem valódi. Azzal a különbséggel, hogy nem parlamenti határozat volt, hanem csupán *javaslat*. Egy túl puritán elvű képviselő

nyújtotta be, de a parlament nem fogadta el és *sohasem lett belőle törvény.*

Nehéz is lenne törvényt ülni a kozmetika fölött. Az ellenpárttal szemben tekintélyes védőtábor sorakozik az asszonyok mellé. A világnak talán legrégebb könyve az ötezer év előtt élt Ptahhotep egyiptomi királyfi könyve az életbölcsestől. Ezt tanácsolja egyebek közt: *»Ma bölcs ember vagy, legyen gondod a házadra; szeresd a feleségedet, ne civakodjál vele, tápláld és piperéid, mert ez az Ő testének a fényűzése; engedd, hogy mindig illatos legyen és örömed lesz benne, mig csak első.*

Viszont Paulai Szent Ferencről mondják a franciák, hogy jobbra is, balra is igazságot osztott. Mikor Franciaországban járt, a királyi udvar egyik nagyon előkelő hölgye azt kérdezte tőle, hogy vájjon bünszámba megy-e az arcfestés? A szentéletű öreg papot meghökkentette a világi ízű kérdés:

»Nehéz ügy, bajos ügy — mondogatta — sok egyházatya tiltja, de mások nincsenek ellene. Tudja mit, asszonyom? Kövesse az arany középutat: *csak az egyik orcáját fösse ki.*

